

ÉLŐ NYELV

Egy muravidéki attitűdvizsgálat és néhány tanulsága

1. A tanulmányban egy tágabb körű vizsgálódás egyik metszetével, a nyelvi attitűdök kérdésével foglalkozom. Abból a feltevésből indulok ki, hogy aligha van olyan kétnyelvű környezet, vegyes etnikai helyzet, amelyben ne lennének adott esetben értékelhető összefüggések, meghatározottságok a nyelvközösség és az egyén nyelvválasztása, -használata, illetőleg nyelvismerete és nyelvi attitűdjei között. Egy kétnyelvű közösségnek és benne az egyes egyéneknek nyilvánvalóan nem szükségszerűen egyforma a viszonya, beállítódása, attitűdje mindkét nyelvhez. Ezt egyaránt befolyásolhatják olyan tudati vagy érzelmi tényezők, amelyek társadalmi, kulturális és lélektani okokra vezethetők vissza. De az attitűdök is visszahatnak a nyelvhasználatra, változásokat idézhetnek elő a beszélőközösség nyelvhasználati szokásaiban.

Nyelvválasztás, -használat, nyelvismeret és nyelvi attitűd összefüggésében a szlovéniai Muravidéken tudtommal ez az első kísérleti jellegű célvizsgálat. A vizsgálatot, amelyből most a nyelvi attitűdöt és főbb tanulságait emelem ki, tanítványaimmal, ŽOLDOŠ DENISSzel, SOLDAT DAMIRral és SZŐKE ZITÁval közösen végeztük Lendván és környékén. Ott, ahol ma már és ma még teljesen elfogadott, törvénnyel, jogilag garantált módon él egymás mellett a többségi szlovén és a kisebbségi magyar nyelv, miközben többen a horvátot is beszélik. Magát a konkrét kérdőíves felmérést 2004-ben zömmel tanítványaim végezték, akik szakdolgozatukat, illetve záró szemináriumi dolgozatukat írták meg a gyűjtés statisztikai adatainak oszlopdiagramos bemutatásából és elemzéseiből (I. ŽOLDOŠ, Szocio- és pszicholingvisztikai vizsgálatok Lendván és környékén. Kézirat. Maribor, 2005.; SOLDAT, Egy nyelvhasználati kérdőív adatainak statisztikai feldolgozása a Muravidék kétnyelvű településein. Kézirat. Maribor, 2005.; SZŐKE, A nyelvválasztás, -használat, a nyelvismeret és a nyelvi attitűd három muravidéki településen. Kézirat. Maribor, 2005.). Vizsgálódásainknak az volt a kiinduló ötlete, hogy a nyelvi attitűdök, amelyek egyéni, szubjektív értékítéleteket is magukba foglalnak, nem jellemezhetők kielégítően csak a nyelvhasználat megfigyelése alapján, mélyebb megismerésükhöz szükség lehet az informátorok szó- vagy írásbeli reakcióinak, megnyilatkozásainak számbavételére, értékelésére is.

A gyűjtés során összesen 300 adatközlőt kérdeztünk ki Lendván (145 fő) és 15 környező településen (Dobronak 42, Csente 41, Felsőlakos 23, Gyertyános 14, Alsólakos 12, Petesháza 9, Hidvég, Hosszúfalu 8-8, Radamos 6, Göntérháza, Pince, Völgyifalu 3-3, Hármasmalom, Kapca, Kót 1-1 fő). Adatközlőink közül 194 volt magyar, 95 szlovén és 11 horvát anyanyelvű. Az anonimitás követelményét figyelembe véve a kérdőív csak a lakóhelyre, az életkorra, az iskolázottságra és a (vállalt) anyanyelvre kérdezett rá. Törekedtünk a rétegzett mintavétel szabályai szerint végezni a gyűjtést. Ez lényegében csak a legidősebb generáció esetében nem sikerült egészen arányos reprezentáltságúra. Érdekes, hogy kérdőívünket magyar nyelven 178 személy (59,33%), szlovénül 122 személy (40,66%) töltötte ki. S az, hogy kérdéseinkre mindkét nemzetiség tagjai válaszoltak, s ráadásul tetszés szerinti nyelven, vizsgálatunknak – megítélésünk szerint – sajátos értéket és pluszt adott.

A 15 kérdésből álló kérdőívet magam állítottam össze tapasztalataim és a közismert magyar szakirodalom alapján (I. pl. GÖNCZ LAJOS, A kétnyelvűség pszichológiája. Újvidék, 1985. 205–9; KISS JENŐ, Társadalom és nyelvhasználat. Bp., 1995. 47–57; GÖNCZ, A magyar nyelv Jugoszláviában [Vajdaságban]. Bp.–Újvidék, 1999. 219–36; SÁNDOR ANNA, A nyelvi attitűd kisebbségben: MNy. 2001: 87–95; BORBÉLY ANNA, A kisebbségi nyelv megőrzésének lehetőségei a magyarországi románoknál. In: OSVÁT-SZARKA szerk., Anyanyelv, oktatás – közösségi nyelvhasználat. Bp., 2003. 95–113). Szlovénre tanítványaim fordították le. Az 5-5 válaszlehetőséget tartalmazó zárt kérdések tulajdonképpen egy értékelő skálát jelentettek az informátorok, adatközlők számára a legpozitívabb megítéléstől a legnegatívabb felé haladva. Noha a megadott válaszok általában nem okoztak komolyabb fejtörést, néha mégis felmerült a kérdés, hogy kinek mit is jelent mondjuk a tökéletes vagy épp az eléggé jó nyelvtudás. Nem szabad viszont azt sem hallgatni, hogy a nyelvi viselkedés, a nyelvi attitűd, a nyelvtudás – szubjektív jellegük

miatt – a nyelvviségnek az empirikusan nehezebben kutatható szférájába tartozik. Ezúttal mégis az érdekelt bennünket elsősorban, hogy vannak-e releváns különbségek lakóhely, nemzedékek, iskolázottság, illetőleg nemzetiségek (anyanyelv) tekintetében a nyelvi attitűdök között a Muravidéken.

2. Ma már eléggé közismert, hogy a szlovéniai magyar nyelv és használata a magyar nyelvterületen belül egészen sajátos helyzetű. A magyar nyelv ugyanis a Muravidéken hosszú ideje a kétnyelvűségben éli életét, még mindig viszonylag erősen nyelvjárási, de egyre erőteljesebben kontaktusos jellegű is, s sajnos máig sem rétegződött fölé semmilyen standard. Így annak ellenére, hogy helyzete politikailag, jogilag rendezve van, állapota és jövője aggodalmakra adhat okot. Épp ez indokolja itt legfőképp az attitűdvizsgálatok szükségességét.

A muravidéki magyarság mára lényegében a nyelvcsere, a nyelvváltás küszöbéig jutott. A nyelvközösség, amely beszél, érezhetően szórványosodik. A magyarul beszélőknek mind lélekszáma, mind számaránya jól kimutathatóan apad. A 2002. március 31-ei népszámlálási adatok szerint a Muravidéken már csak 5212 személy vallotta magát magyar nemzetiségűnek, s – valamivel ugyan több – 6237 magyar anyanyelvűnek. 11 év alatt azonban így is több mint 11%-kal csökkent a muravidéki magyarság létszáma. De a számarányokon túlmenően is vannak sajnos fenyegető jelei a magyar nyelv elhagyásának, visszaszorulásának, eltűnésének. Egyre ritkábban fordul elő a nyelvhasználat bizonyos színterein, illetőleg csökken egyes társadalmi rétegekben használati gyakorisága, korlátozódnak funkciói, veszendőben presztízse, zsuporodik a magyar beszélők anyanyelvi kompetenciája (l. részletesebben BOKOR JÓZSEF: MNy. 2001: 45–7). A magyar nyelv a formális beszédhelyzetekből lényegében az informális színterekre, hovatovább csak a familiáris helyzetekbe szorul vissza. Becslésem szerint beszélőinek ma már legalább a fele másodnyelv-domináns kétnyelvű. Egyre többen vannak, akiknek elszunnyadóban van elsődleges nyelvi öntudata.

Ismeretes, hogy a nyelvi attitűdök rányomják bélyegüket az olyan nyelvi folyamatokra, mint amilyen a kétnyelvűsödés, az anyanyelvi dominancia megtartása, a nyelvi viselkedés, a nyelvi változás stb. (l. PÉNTEK JÁNOS, Státus, presztízis, attitűd és a kisebbségi nyelvváltozatok értékelése. In: HOFFMANN–JUHÁSZ–PÉNTEK szerk., Hungarológia és dimenzionális nyelv szemlélet. Debrecen–Jyväskylä, 2002. 311). Szorosan összefüggenek a presztízis és a stigma kérdéseivel is. Természetes, hogy a vázolt helyzetből sajátos nyelvi tervezési feladatok adódhatnak a Muravidéken is. Az anyanyelv pozíciójának, presztízisének és használati értékének stabilizálása, illetve erősítése együtt járhat a két nyelv egymáshoz való viszonyának, értékrendjének, használati körének módosulásával. Nyilvánvaló, hogy itt a nyelvi tervezési feladatok megalapozásához és eredményes véghezviteléhez különösen is fontos a vázolt sajátos nyelvviségnek a beható vizsgálata, jellemzőinek konkrét, tényszerű feltárása, illetve elemző értékelése (mennél több adatközlőtől, informatortól származó vélemény alapján). Nem kétséges, hogy változtatni kell adott esetben itt is az anyanyelvi beszélők magatartásán, attitűdjén, különösen a nyelvet használó és naponta megjelenítő intézményekben, az oktatásban, a sajtóban, az egyházi szolgálatban (vö. PÉNTEK: MNy. 1988: 43–9), mint ahogy kisebbségi körülmények között szinte mindenütt. Ehhez kétszeresen is szükséges a tudatformálás.

Köztudomású, hogy az *attitűd* általános jelentése szerint magatartás, viselkedés, modor, de lehet beállítottság, beállítódás, viselkedésmód is. Eredetileg a cselekvésre való készenléti állapotot jelentette. Ma már többnyire inkább egyéni értékítéleteink egyfajta összegzését értjük rajta. A nyelvi attitűd ennek nyomán lényegében a nyelvhez, nyelvekhez, nyelvváltozatokhoz való személyes viszonyt, beállítódást, szubjektív viszonyulást, hozzáállást jelenti, de jelentheti a nyelvi viselkedésre, a nyelvválasztásra való felkészültséget is. Elsősorban érzelmi viszonyulás, állásfoglalás, hiszen döntően szubjektív tényezők dominálnak benne, de nem választható el a nyelvi tudattól sem, mert benne van a konkrét nyelvhasználattal szembeni beállítódásunk, a róla kialakult értékelő-minősítő vélekedésünk, sőt az attitűd nemegyszer éppen viselkedési szándékunkban, akarati, cselekvésbeli reakcióinkban ölt testet (vö. KISS JENŐ i. m. 134–6; DOMONKOSI ÁGNES, A nyelvi attitűdök és a nyelvhasználat szabályozottsága. In: KURTÁN–ZIMÁNYI szerk., A nyelvek vonzásában. Köszöntő kötet Budai László 70. születésnapjára.

Eger–Veszprém, 2004. 25–31). Befolyásolni, motiválni képes döntéseinket, nyelvi magatartásunkat. Mintegy hidat képez a vélemény és a viselkedés között. A nyelvi attitűdöt sokban meghatározza múltunk, gyermek- és iskoláskori tanulásunk, illetőleg környezetünk elvárása. De nem közömbös a nyelv jövője szempontjából sem. A kétnyelvűség körülményei között – a nyelvismeret mellett – beleszólhat egyik vagy másik nyelvnek a választásába, előnyben részesítésébe. Sokban függ tehát tőle, felértékelődik-e a jövőben a kisebbségi vagy a kis nyelvek szerepe, pozíciója, avagy ellankadhat, netán meg is szűnhet identitásmegőrző, közösségszervező erejük.

3. A nyelvi attitűdökre a muravidéki vizsgálatnak 4 kérdése vonatkozott (az első kettő affektív, az utolsó kettő pedig elsődlegesen kognitív komponenseikre).

1. Tetszik-e Önnek/neked a magyar nyelv? 2. Tetszik-e Önnek/neked a szlovén nyelv? – E két kérdésre az alábbi 5-5 válaszlehetőséget adtuk meg: A = nagyon tetszik; B = tetszik, de nem a legjobban; C = nincs róla véleményem, nem tudom megítélni; D = nem igazán tetszik, de nem is ellenszenves; E = nem tetszik.

14. Van-e Ön szerint/szerinted jövője Szlovéniában a magyar nyelvnek? 15. Van-e Ön szerint/szerinted jövője Európában a szlovén nyelvnek? – E két kérdésre osztályozással kellett válaszolni: Adjon/adj osztályzatot véleményére/véleményedre bekarikázással! (A legjobb osztályzat az ötös, a legyengébb az egyes!)

A vizsgálat eredményeit most kérdésenként táblázatba és rövid elemzésbe foglalom.

1. táblázat

1. kérdés: Tetszik-e Önnek/neked a magyar nyelv?

Válaszok Adatok	A Fő %	B Fő %	C Fő %	D Fő %	E Fő %	Összesen Fő %
<i>Lakhely szerint:</i>						
– Lendva	66 52,80	30 24,00	15 12,00	9 7,20	5 4,00	125 41,66
– Lendva környéke	118 67,42	28 16,00	19 10,85	7 4,00	3 1,71	175 58,33
<i>Életkor szerint:</i>						
– I. nemzedék	18 62,06	2 6,89	6 20,68	3 10,34	0	29 23,66
– II. nemzedék	78 73,58	15 14,15	10 9,43	3 2,83	0	106 35,33
– III. nemzedék	88 53,33	39 23,63	21 12,72	11 6,66	6 3,63	165 55,00
<i>Iskolázottság szerint:</i>						
– alsófokú	39 54,92	14 19,71	9 12,67	4 5,63	5 7,04	71 23,66
– középfokú	86 64,17	23 17,16	15 11,19	9 6,71	1 0,74	134 44,66
– felsőfokú	62 65,26	20 21,05	9 9,47	4 4,21	0	95 31,66

Válaszok Adatok	A Fő %	B Fő %	C Fő %	D Fő %	E Fő %	Összesen Fő %
<i>Anyanyelv szerint:</i>						
– magyar	151 77,83	29 14,94	12 6,18	2 1,03	0	194 64,66
– szlovén	27 28,42	26 27,36	20 21,05	16 16,84	6 6,31	95 31,66

Az összkép a magyar nyelvet illetően várakozáson felül kedvező. Ezt eddigi tapasztalataim alapján bizony nem gondoltam volna. Azt persze vártam, hogy a „nagyon tetszik” válasz a magyar anyanyelvűek, a középső nemzedék és a Lendva környékiek körében lesz a legnagyobb arányú, hiszen nekik illik a legerősebben kötődni a magyar nyelvhez. Egy kicsit meglepett viszont a lendvaiaknak egyfelől a nem remélt jó vélekedése, ha nem is kimondottan az A válaszra, de A és B együttesére gondolva, másfelől a nemtetszésüket jelző D és E válasz. Nem tehetem meg, hogy ne gyanítsak az előbbiben valami „elvárt” politikai célzatosságot, az utóbbiban pedig némi rosszindulatot. Az egész adatsor mindenesetre – a szlovén anyanyelvűek kivételével – pillanatnyilag nem mutatja félreérthetetlenül a kisebbségi magyar nyelvnek a lenézését.

Ami a nemzedékek szerinti véleményeket illeti, az A válasz tekintetében a középső korosztály vezet, sőt A és B együttesében is. A legidősebb generáció véleménye most – a kikérdezett mintán belüli alacsony részesedése miatt – sajnos nem tekinthető igazán mérvadónak. Az azonban mégsem sejtet jót, hogy az egyértelmű állásfoglalástól mentesítő C válaszban majdnem elérték a szlovén nemzetiségűeket. Az is eléggé hihetetlen, hogy a legfiatalabb nemzedék pozitív válaszai sem rosszabbak, mint a legidősebbekéi. Nem lehet azonban kizárni, hogy a fiatalság nézeteibe beleszóljanak még a kétnyelvű oktatást sokszor kísérő hangzatos, propagandisztikus szövegek is.

Ha az iskolázottság szerinti mutatókat nézzük, azt látjuk, hogy az iskolai végzettség növekedésével arányosan egyre kedvezőbb az összkép a magyar nyelv tetszéséről. Ez a várhatóan mind megfontoltabb egyéni véleményalkotásokon túl összefügghet azzal is, hogy a közép- és felsőfokon iskolázottak többsége már a sűrűn magasztalt kétnyelvű oktatás berkeiben nőtt fel. Elgondolkodtató azonban, hogy szinte minden értékelhető ponton a legalacsonyabb iskolázottságú informátorok véleménye a legkevésbé hízelgő a magyar nyelvre nézve. A negatív póluson is ők kerülnek a második helyre. Van ebben némi távlatos fenyegetettség, hiszen tudjuk, hogy a magyar nyelvnek a becsülete a Muravidéken már az általános iskolában sem a régi. Az általános iskolások közül egyre több magyar anyanyelvűt íratnak be szüleik a szlovén 1-re, s ott a magyart csak környezetnyelvi szinten tanulják. Ez egyébként tipikus példája a másodnyelvi szocializációnak.

Ehhez képest viszont kellemes tudomásul venni, még ha lehet is benne némi elfogultság, túlzás, ahogy a muravidéki magyarok értékelték anyanyelvüket. Egyértelműen jó érzelmi viszonyulást tükröz, hogy a két pozitív póluson az első, a két negatívon az utolsó helyen állnak érzékelhetően. Elég jól jelzi ellenben a szlovéneknek a magyar nyelvhez való negatívabb hozzáállását az ő vízszintes számsorok, különösen a viszonyítottan nagyon alacsony arányú A válasz, de a C, D és az E pontok százalékos értékeinek az érzékelhető megugrása is a függőleges számszlop elemeihez képest. Ez annyit jelent, hogy csaknem minden negyedik szlovén negatív módon viszonyul a magyar nyelvhez, illetve minden ötödik megbűjlik az egyértelmű állásfoglalástól mentesítő C válasz mögé. Nem szabad elfelejteni, hogy korábban, főleg a kétnyelvű oktatás bevezetése utáni időkben a szlovének inkább csak elviselték, megtűrték, mintsem megkedvelték a magyar nyelvet. Ezt megelőzően pedig főként a betelepítettek barátkoztak meg vele nagyon nehezen. Ennek ellenére ma még a magyar nyelv a kétnyelvű Muravidéken legalább deklaráltan egyenrangú és egyenjogú a szlovén nyelvvel.

2. táblázat

2. kérdés: Tetszik-e Önnek/neked a szlovén nyelv?

Válaszok Adatok	A Fő %	B Fő %	C Fő %	D Fő %	E Fő %	Összesen Fő %
<i>Lakhely szerint:</i>						
	67	38	18	1	1	125
– Lendva	53,60	30,40	14,40	0,80	0,80	41,66
	80	61	22	10	2	175
– Lendva környéke	45,71	34,85	12,57	5,71	1,14	58,33
<i>Életkor szerint:</i>						
	15	5	5	4	0	29
– I. nemzedék	51,72	17,24	17,24	13,79		23,66
	51	39	15	0	1	106
– II. nemzedék	48,11	36,79	14,15		0,94	35,33
	89	48	20	6	2	165
– III. nemzedék	53,93	29,09	12,12	3,63	1,21	55,00
<i>Iskolázottság szerint:</i>						
	27	28	10	5	1	71
– alsófokú	38,02	39,43	14,08	7,04	1,40	23,66
	77	39	17	1	0	134
– középfokú	57,46	29,10	12,68	0,74		44,66
	54	28	12	1	0	95
– felsőfokú	56,84	29,47	12,63	1,05		31,66
<i>Anyanyelv szerint:</i>						
	89	66	28	9	2	194
– magyar	45,87	34,02	14,43	4,63	1,03	64,66
	54	30	9	1	1	95
– szlovén	56,84	31,57	9,47	1,05	1,05	31,66

A szlovén nyelv tetszésére, megítélésére nézve összességében, globálisan nagyon kedvező az összkép. Az alsófokú iskolai végzettség kivételével minden szociális változó alapján kiemelkedően a „nagyon tetszik” válasz vezet, bár azért meglepő, hogy az A oszlopban egyetlen mutató sincs 60% felett (holott a magyar nyelvre vonatkozóan több is volt ilyen). A magyar nyelvről vallott adatokhoz képest viszont minden vízszintes sorban számottevően megemelkedett a B válaszok aránya. Ebben minden kétséget kizáróan szerepet játszhatott a felmérésben nagyobb részt képviselő kisebbségi magyarságnak az igencsak pozitív vélekedése a szlovén nyelv szimbolikus értékéről.

A települések viszonylatában Lendván természetesen nagyobb arányú az A válasz, mint Lendva környékén, de nem annyira feltűnően, mint ahogy várni lehetett volna amiatt, hogy ott már jóval több a szlovén népesség, mint a magyar. Úgy tetszik, a községekben is csak kissé szóródnak jobban az arányok, pedig itt a magyar anyanyelvű válaszolók többségben voltak. Nincsenek releváns különbségek a pozitív póluson az életkor szerint sem. Az a 13,79%-os arányú feltűnő „nem igazán tetszik, de nem is ellenszenves” válasz ellenben az I., a legidősebb nemzedék körében a negatív oldalon ismét összefügghet a nyelvi szocializációval, azzal, hogy az idősebb generáció még nem járt kétnyelvű iskolába, s nem is mindig tud igazán jól szlovénül.

Meglepő, de a körülmények ismeretében talán érthető is, hogy a „nagyon tetszik” választ illetően a középfokú végzettségűek/középszintűek kerültek az első helyre. Jelzi ítéletük határozottságát negatív

oldali leggyengébb eredményük is. Őket a sorban a szlovén anyanyelvűek és az egyetemet/főiskolát végzettek követik azonos arányban. Itt nem szabad elfelejteni, hogy a szlovén nyelv az értelmiség többségének kenyeradó nyelve, versenyképességének elemi feltétele. Egyfajta identitászavar jelének fogható föl viszont az általános iskolások, illetőleg az alsófokú végzettségűek enyhébbnek tűnő kötődése a szlovénhez, miközben nap mint nap azt látjuk, hogy a magyar identitású és anyanyelvű tanulók is a szlovén anyanyelvűeknek szánt magyarórákra járnak. (Göntérházán a 2005/2006-os tanévben 83 tanuló közül már csak 20 jár anyanyelvi szintű magyarra.)

3. táblázat

14. kérdés: Van-e Ön szerint/szerinted jövője Szlovéniában a magyar nyelvnek?

Válaszok Adatok	5 Fő %	4 Fő %	3 Fő %	2 Fő %	1 Fő %	Összesen Fő %
<i>Lakhely szerint:</i>						
	3	23	69	24	6	125
– Lendva	2,40	18,40	55,20	19,20	4,80	41,66
	13	49	79	22	12	175
– Lendva környéke	7,42	28,00	45,14	12,57	6,85	58,33
<i>Életkor szerint:</i>						
	3	5	13	3	5	29
– I. nemzedék	10,34	17,24	44,82	10,34	17,24	23,66
	3	27	54	16	6	106
– II. nemzedék	2,83	25,47	50,94	15,09	5,66	35,33
	8	39	81	28	9	165
– III. nemzedék	4,84	23,63	49,09	16,96	5,45	55,00
<i>Iskolázottság szerint:</i>						
	3	14	35	11	8	71
– alsófokú	4,22	19,71	49,29	15,49	11,26	23,66
	8	35	58	26	7	134
– középfokú	5,97	26,11	43,28	19,40	5,22	44,66
	3	23	52	14	3	95
– felsőfokú	3,15	24,21	54,73	14,73	3,15	31,66
<i>Anyanyelv szerint:</i>						
	9	50	90	34	11	194
– magyar	4,63	25,77	46,39	17,52	5,67	64,66
	4	19	51	15	6	95
– szlovén	4,21	20,00	53,68	15,78	6,31	31,66

Azt hiszem, az egész adatsoron érződik, mennyire nem lehetett könnyű osztályzatokban kifejezni annak a kisebbségi anyanyelvűnek a jövőjét, amelynek beszélőközössége napjainkra már nyelv- és identitásváltással küszködik. Ezért egyáltalán nem véletlen, hogy a magyar nyelv szlovéniai jövőjére vonatkozó kérdés megítélésében – kivétel nélkül – minden vízszintes sorban jócskán vezet a közepes osztályzat, több helyütt az 50%-ot is meghaladó arányban. Ez minden kétséget kizáróan lehet egyfajta bizonytalanság jele, de akár a semleges vélemény vagy a véleményhiány kinyilvánítása is. – Ha a lakhelyet nézzük, akkor Lendván a közepesek aránya jó 10%-kal magasabb, mint a környező falvakban. Ez sajnos lényegében nem meglepő eredmény. Az igazi meglepetés az lett volna, ha a jobb osztályzatok tekintetében nem Lendva környéke, s a rosszabb osztályzatok esetében pedig nem Lendva

városa vezetett volna. – Életkor szerint, nemzedéki viszonylatban – főleg a középső és a fiatalabb korosztályt tekintve – a magyar nyelv jövőjére vonatkozó összkép – mondhatni: logikusan – a lendvainál valamelyest jobb, a Lendva környékén pedig némileg rosszabb. Elgondolkodtató viszont, hogy a legidősebb generáció adatai jóval nagyobb szórtságot mutatnak, s különösen a két szélső póluson feltűnően nagyok százalékos értékeik. Ezek mögött a számok mögött nyilván sok és sokféle személyes élmény, egyéni és közösségi élettapasztalat munkál. – Az iskolázottság szempontjából nézve a legtöbb középeket az egyetemet, főiskolát végzetek adták, miközben viszont pozitívabb osztályzataik magasabbak, mint ketteseik, egyeseik. Ez az arány egyébként csak az általános iskolások, illetőleg az általános iskolai végzettségük körében fordul meg. A középiskolát végzetek több ötöst, négyest adtak akár a felső-, akár az alsófokú végzettségűeknél, de gyengébb osztályzataik eléggé megelőzik a felsőfokúakéit. Összességében mindenestre a legalacsonyabb iskolázottságúak látják a magyar nyelv szlovéniai jövőjét a legkevésbé stabilnak.

Meglepő, hogy a nemzetiségi adatok között lényegében nincsenek meg a várt releváns különbségek. Az ötös és a négyes osztályzatokban ugyan egy kicsit a magyarság vezet, s a közepesekből és az elégtelenekből is valamivel kevesebbet osztott ki, mint a szlovénség. Összességében viszont csak tényleg valamivel jobb a magyar nyelv jövőjét megítélő átlagosztályzata a magyaroknak (3,06), mint a szlovéneknek (2,95).

4. táblázat

15. kérdés: Van-e Ön szerint/szerinted jövője Európában a szlovén nyelvnek?

<i>Válaszok Adatok</i>	<i>5 Fő %</i>	<i>4 Fő %</i>	<i>3 Fő %</i>	<i>2 Fő %</i>	<i>1 Fő %</i>	<i>Összesen Fő %</i>
<i>Lakhely szerint:</i>						
	9	30	57	24	5	125
– <i>Lendva</i>	7,20	24,00	45,60	19,20	4,00	41,66
	10	62	79	17	4	175
– <i>Lendva környéke</i>	5,71	35,42	45,14	9,71	2,28	58,33
<i>Életkor szerint:</i>						
	5	7	9	6	2	29
– <i>I. nemzedék</i>	17,24	24,13	31,03	20,68	6,89	23,66
	4	24	54	20	4	106
– <i>II. nemzedék</i>	3,77	22,64	50,94	18,86	3,77	35,33
	11	49	71	27	7	165
– <i>III. nemzedék</i>	6,66	29,69	43,03	16,36	4,24	55,00
<i>Iskolázottság szerint:</i>						
	10	12	26	19	4	71
– <i>alsófokú</i>	14,08	16,90	36,61	26,76	5,63	23,66
	8	38	67	16	5	134
– <i>középfokú</i>	5,97	28,35	50,00	11,94	3,73	44,66
	2	27	41	22	3	95
– <i>felsőfokú</i>	2,10	28,42	43,15	23,15	3,15	31,66
<i>Anyanyelv szerint:</i>						
	11	53	82	41	7	194
– <i>magyar</i>	5,60	27,31	42,26	21,13	3,60	64,66
	8	24	48	11	4	95
– <i>szlovén</i>	8,42	25,26	50,52	11,57	4,21	31,66

Ha az előző kérdés egy kisebbségi nyelvnek a jövőjére vonatkozott, akkor az utolsó egy kis nyelv jövőjének a megítélését kérte. Több mint érdekes ezért, hogy a szlovén nyelv európai jövőjét firtató kérdés megválaszolásában is minden sorban a közepes osztályzat kapta a legtöbb voksot. Igaz, hét esetben kevesebbet, mint a magyar nyelv. Ez ugyan a szlovén nyelvre nézve globálisan kedvezőbb vélemény, kisebb fokú bizonytalanságot éreztet, mint a magyar nyelv esetében, mégis mintha többre számított volna az ember. Elgondolkodtató azonban, hogy a legkevesebb közepes a legidősebb korosztálytól való, miközben váratlanul magas, majdnem a legmagasabb a szlovénség adta hármás érdemjegyek aránya.

Kétségtelen reménytelenséget sejtet viszont a felsőfokok végzeteknek a csak 2,1%-os arányú jelese, sőt összességében is valamennyi osztályzata. Nem sokkal lép elébük a középső nemzedék, sőt a középiskolások/középfiskolát végzetek átlaga sem. Meglepető, hogy a Lendva környékiek biztosabb jövőt jósolnak a szlovén nyelvnek, mint maguk a lendviaiak. Elgondolkodtató, hogy a legtöbb ötös osztályzat az I. nemzedéktől való, bár a legtöbb egyes is tőlük származik. De az ötös és négyes osztályzatot együtt is a legtöbbet a legidősebb generáció és Lendva környékének lakossága adta. Többet, mint maguk a szlovének. Nem hiszem, hogy bizonyos adatokban itt ne munkálna vagy a lojalitás, vagy az államnyelv feltűnő tisztelete. Nincs ugyanis lényeges különbség a szlovén európai jövőjének megítélésében a nemzetiségek tekintetében sem. Az átlagosztályzat 3,22 : 3,10 a szlovén nemzetiségűek javára.

Az nem igazán meglepetés, hogy a legpozitívabb osztályzatokban a legidősebbeket az alsófokú iskolát végzetek és a szlovén anyanyelvűek követik a sorban. Az azonban igen, hogy a középső generációban is milyen nagy az adatok szórtsága jelezte bizonytalanság. A negatív oldalon a leggyengébb osztályzatot egyébként a legidősebb nemzedék, az alsófokú végzettségűek és a legfiatalabbak adták. A legszörnyűbb adataik a legkevésbé iskolázottaknak vannak. Ismét meggyőződhetünk róla, hogy a 7. és 8. osztályosok nem eléggé érettek még az efféle kérdések megválaszolására.

4. Végső summázatként elmondható, hogy a nyelvi attitűdök affektív összetevője mindkét nyelv esetében erősebb, határozottabb, kifejezettebb, mint a kognitív komponensé. Összességében ugyan némileg előnyben van a többségi szlovén nyelvnek, az államnyelvnek a megítélése, tetszése, de nem várt magas értékeket szerzett magának a vizsgálatban a kisebbségi regionális magyar nyelv is. Most utólag egy kicsit azt hiszem, hogy vizsgálatunkban az adatközlőktől talán nem mindig kaptuk meg az őszinteségnek és a kooperativitásnak az elvárható minimumát. Kételyeimre némi megnyugvást nyújt annak ismerete, hogy a kérdőíves gyűjtés szolgáltathat esetenként a vártnál jobb adatokat. Benne a kikerdezett személyek, informátorok ugyanis teret engedhetnek válaszaikban szubjektivitásuknak. Az attitűdvizsgálatok során különösen gyakran fordulhat elő, hogy az adatközlők nemegyszer tudatosan vagy öntudatlanul is a kívánatos válaszokat adják meg a gyűjtőknek. Ez kutatásmódszertani alapigazság.

Ezt a kicsit hízelgő összképet látva és a közismerten jó politikai, jogi kereteket ismerve, nehéz megérteni, miért olyan gyorsuló ütemű mégis az utóbbi években a kisebbségi magyar anyanyelv elhagyása, használatának visszaszorulása a szlovéniai Muravidéken. A kétnyelvűség mindenestre nem tud funkcionálni igazán, mert a magyar nyelv szaknyelvi, hivatali, közéleti változatai vagy ki sem alakultak, vagy visszafejlődően vannak. Nincs meg már a magyar nyelvnek a kívánt presztízse sem. Most nekem teljesen úgy tűnik, mintha a kisebbségi nyelvek fennmaradásához, megerősödéséhez nem lenne képes eléggé hatékonyan hozzájárulni sem a többségi nemzet teremtette kedvező törvényi háttér, sem az egyéneken élő, de közösségileg ható pozitív nyelvi tudat és önbecsüléti attitűd. Korábbi vizsgálódásaim is arról tanúskodtak ugyanis, hogy a magyar nyelv, illetőleg a muravidéki magyar nyelvjárások lenézése nem jellemző a közösségre. Negatív megjegyzéseket sem általában a magyar nyelvre vagy a Muravidék nyelvjárásaira tettek, legfőljebb saját, „elégtelen-bizonytalan” magyar nyelvhasználatukra.